

liciderski sjaj proročkog uma

bojan jovanović

Čitanje budućnosti, odgonetanja prošlosti i pogadanja sadašnjosti poznata u tradicijama svih naroda, plemena i etničkih zajednica dobijalo je zavisno od kulturnog konteksta i određena specifična obeležja i institucionalne odlike koje ih je međusobno razlikovalo. Kombinovana najčešće sa mogućnošću uticanja na ishod budućih događaja, ova praksa je podrazumevala i određenu magijsku dimenziju koja je otvarala horizont neposrednog čovekovog uticanja na svet sredstvima koja su bila izvan domena njegove neposredne tehničke utilitarnosti. Uobičajena u tradicionalnim kulturama, gatačka i magijska praksa dobija u savremenoj kulturi oznaku neobičnog ali i pežorativne delatnosti. Potisnuti i marginalizovani ovi oblici tradicionalnog znanja svoju ponovnu aktualnost stiču u okviru paranormalnih fenomena čiji se status više ne osporava u savremenoj kulturi, ali koji se još uvek ne mogu u potpunosti naučno protumačiti i adekvatno objasniti. Njihova neobičnost je postala već obična naučna tema o kojoj su napisane brojne knjige i naučne rasprave. Nepriznavanje fenomena iza granice racionalno razumljivog stvaralo je i u našoj kulturi pretpostavke za njihovo potiskivanje iz dominantne »slike sveta«. Dovodjenje u pitanje ovih pretpostavki označilo je i buđenje iz višegodišnjeg akademskog dremeža i otvaranje najšireg medijskog interesovanja za fenomene koji su omogućivali odgovore na sva do tada prećutivana i osporavana pitanja. Mogućnost brzog dijagnosticiranja, predskazivanja budućnosti i sugeriranja odgovarajućeg terapijskog ponašanja fascinirali su lakoverne i pojačali skeptičnost nevernih. U medijskoj eksploziji paranormalnog malo je onih koji su ostali indiferentni i nezainteresovani čak ni za ironijski tretman promovisanih pojava ili tumačenja paranormalnog koja svojom originalnošću nadmašuju čudesnost samih pojava. Povezivanje sa mističnim, okultnim i magijskim, ova pojava su gubile na jasnoći, a pojedinci koji su sticali medijsku slavu potpuno su neadekvatno određivani i definisani. Ova zamućenost i pojmovna konfuzija prati i medijsku promociju Vavine vidovitosti.

Iako posvećena prvenstveno licima zainteresovanim za otkrivanje njihove budućnosti, Vava je u kontekstu uobičajene prakse pogrešnog označavanja ove aktivnosti nazivana »proročicom«, »vračarom«, »savremenom veštičicom«, »Gatarom«. Već sam spektar navedenih naziva ukazuje na pokušaj situiranja njene aktivnosti u odgovarajući tradicionalni referencijalni kontekst. Međutim, upravo ovi nazivi podrazumevaju različite vrste aktivnosti koje se ne mogu međusobno poistovećivati. Budući da su ove nepreciznosti uzrok potonjih zabuna i nejasnoća, valja ovom prilikom najpre ukazati na tradicijske korene ove prakse i njeno jasno pojmovno određenje. Vavino odgonetanje budućnosti povod je, dakle, odgonetanju njenog vidovnjaštva. Njeno neposredno čitanje budućnosti slično je po svom krajnjem ishodu tradicionalnom otkrivanju i pogadanju budućih događaja, pa se zato i razlikuje od prakse »veštičarenja« i vraćanja. Naime, u našem narodu postoji vrlo precizna distinkcija između magijske prakse vraćanja i gatanja kao načina pogadanja budućnosti. Iako su tradicionalne vraćare obavljale obe ove aktivnosti, gatanje se nije poistovećivalo sa vrćanjem, odnosno magijom i veštičarenjem. Ove razlike se precizno iskazuju u odnosu prema mogućem u vremenskoj dimenziji budućnosti. Sama znatiželja u pogledu saznavanja budućnost implicira i jedan pasivistički, fatalistički odnos prema životu i verovanju u sudbinu kao neminovnost. U tom smislu je i čitanje budućnosti samo ot-

Liciderski sjaj proročkog uma / Bojan Jovanović 226

NORTROP FRAJ

Mit i struktura / Maja Herman Sekulić 228
Priroda i Homer / Nortrop Fraj 229
Nove iz starih smernica / Nortrop Fraj 232
Književnost kao kontekst: Miltonov »Lidas« / Nortrop Fraj 236

ŽAK DERIDA

Smena straže / Fransis Gibal 238
Deridine morfologije / Đovani Sibillija 242

DAVID ALBAHARI

Radio bih, srećan, u svojoj sobi / razgovor s Davidom Albaharijem 245
Prazna belina / David Albahari 246

NOVA PROZA

Kostičev dnevnik snova, posle čitanja 1990. i 1991. / Milenko Pajić 247
Ložac / Peter Hajnoci 250
Pisma za Trinidad / Anika Idstrom 252
Orbis pictus / Srba Ignjatović 252

KODERIUM

Istorija jedne recepcije: kako (ni)su čitali Koderu... (VIII) / Sava Damjanov 254
U Koderovoj koži / Milivoj Nenin 256

KNJIŽEVNA BAŠTINA

»Ja sam Veljko Petrović, pravnik...« / Milivoj Nenin 257
Tri pisma Veljka Petrovića Svetislavu Stefanoviću 257
Isidorini eseji o engleskoj književnosti / Vladislava Gordić 259

MEDICINA I ETIKA

Surogat majka (II) / Miroslav Prokopijević 262
Etički aspekti procene tehničkih rizika (II) / Diter Birnbaher 265

ROMAN POLJA

Maja i ja i Maja/II / Sreten UGRICIC Ugričić 267

HRONIKA TEKUĆIH ZBIVANJA

Poslednji prevodi Milene Šafarik / Žarko Radaković 270
Razmišljanja na jednom kineskom ostrvu / Kenet Vajt 270

NOVA ČITANJA

Opet to / Laslo Blašković 272
Trenuci postojanja / Zoran Đerić 273
Priče iz izloga / Dragan Velikić 275
Ludi vetar dosetke / Nenad Grujičić 276
Fikcije i deskripcije / Nenad Šaponja 277
Put u središte mudrosti / Srđan Damnjanović 278

NOVE KNJIGE

Marija Kleut, Dušica Potić

krivanje i upoznavanje onog što će se potom desiti. Znati budućnost bila je privilegija samo posebno obdarenih pojedinaca, a moć uspostavljanja komunikacije sa onom drugom realnošću i davala posebno mesto u njihovoj zajednici. Institucija narodnih gatarea uglavnom ima usko lokalno obeležje i prvenstveno je u funkciji zajednice. Gatarea su vrsta releja sa budućnošću i na usluzi članovima svakog kolektiva. Međutim, posebno obdareni pojedinci uspevaju da prevaziđu lokalni značaj i postanu i šire poznati. U tom slučaju možemo govoriti o prorocima i njihovoj sposobnosti otkrivanja zajedničke budućnosti i sudbine.

Za razliku od gatalačkog i proročkog otkrivanja sudbinskog, magijski pristup svetu otvara mogućnost uticanja na okolnosti u smeru željene promene i ostvarenja određene cilja. U tom smislu i praksa otkrivanja budućnosti i čitanja sudbine nije oblik magije, a poznata narodna izreka »ako nije vrač, a on je pogađač« eksplisito uspostavlja razliku između gatanja kao pogađanja budućnosti i vračanja kao načina magijskog uticanja na nju. U odnosu na gatanja kao pasivističkog saznavanja sudbine, aktivizam magije pretpostavlja mogućnost neposrednog delovanja na svet. Fatalističko čitanje sudbine i slobodno magijsko upisivanje svojih namera u knjigu sveta može se posmatrati i u okviru zajedničkih principa homeopatije i kontagioznosti. Verovanje da se principom sličnosti i međusobne povezanosti delova i celine može predskazivati budućnost i ritualnim postupcima uticati na nju utemeljuje osnovne postupke gatanja i magijske prakse.

Budući da su vračare posedovale posebnu magijsku moć, valja istaći i to da su one zasnivale svoju praksu na posebnom inicijacijskom iskustvu tajnog znanja. Priroda tog znanja je simboličko iskustvo smrti i doživljaja drugog sveta. Vračare su u narodu poznate pod nazivom vračalice. Vračane što ih etimološki dovodi u vezu sa vragom, odnosno davolom kao izrazitim predstavnikom htonskog sveta.

Iskustva smrti se pokazuju posebno relevantnim za sticanje magijske moći kao uslova uspešnosti vršenja preduzetih ritualnih postupaka.

Izložene karakteristike prakse gatanja, poricanja i vračanja ocrtavaju i duhovni kontekst tradicije u kojoj se javljaju i prirodno obdareni pojedinci, vidovnjaci sposobni da neposredno predskazuju buduće događaje. Iako nekad uobičajeno u narodnoj tradiciji, vidovnjaštvo je u promenjenim uslovima kulture i uspostavljanja sciencističkog odnosa prema oblicima narodnog znanja dobilo obeležje »tajanstvene pojave«. Vidovnjaci su u duhu naše tradicije bili posebno daroviti pojedinci koji svoju sposobnost otkrivanja budućnosti nisu sticali naknadnim učenjem već su je donosili na svet rođenjem. Sposobnost komunikacije sa onostranim, uspostavljanja veze sa svetom druge realnosti i mogućnosti proricanja bila je svojstvena ljudima koji subili na društvenoj i životnoj margini. Nazivani »božjim ljudima«, »božjim ugodnicima« oni su imali i poseban status u narodu koji je brinuo o njima. U svakoj zajednici, ali i u svakom vremenu posebno vidoviti pojedinci iskazuju to svoje urođeno znanje budućnosti koju čitaju neposredno bez ikakvih rekvizita i gatalačkih pomagala. Njihovo urođeno znanje je samo izraz njihove medijske sposobnosti za komunikaciju sa realnošću skrivenom iza granice racionalno poznatog i razumljivog. Stvarajući i omogućujući metapsihičke pojave, medij je vrhom svog bića izvan ili iznad racionalno ograničene prostorno-vremenske realnosti. Pristup ovih pojedinaca masovnim medijima stvorio je najpre izvestan »šok« i konfuziju u pokušaju određenja i definisanja glavnog aktera stare nove pojave otkrivanja budućnosti i prošlosti pred brojnim auditorijem. Međutim, nakon ovog »šoka« masovni mediji su omogućili da upravo ono suštinsko u fenomenu vidovitosti dođe do posebnog izražaja. Ukoliko su navedene nejasnoće pratile prve Vavine masmedijske nastupe, onda se proteklo vreme može sagledati i kao period taloženja i bistenja celokupnog konteksta i atmosfere uslovljene njenom pojavom u našoj popularnoj kulturi. Naime, od trenutka kada je uspeła da zagolica maštu najšireg kruga slušalaca i aktivira latentno verovanje u

mogućnost vidovitosti, Vava je upravo svojom sposobnošću neposrednog čitanja budućnosti ukazala na fanomen paranormalnog komuniciranja dostojan ozbiljnog sagledavanja i interdisciplinarnog istraživanja.

Vavina mas-medijska popularnost započine krajem juna 1987. godine emitovanjem ponoćne kontakt emisije »Narodna verovanja i predanja« novinara i voditelja Ratka Nikića. Lansirana preko talasa »Radio-Beograda« »Dvesta dvojke«, Vava ubrzo postaje fenomen i nova mes-medijska zvezda. Njen identitet je u početku brizljivo skrivan, što je pojačalo njenu tajanstvenost i bilo povod raznoraznim nagadajima. Ona je odbijala fotografisanje i profanizaciju svoje sposobnosti u neprimerenim uslovima. Obustavljanje emitovanja pomenute emisije nije označilo i prekid njene saradnje sa tiražnim listovima i privatnom praksom« pismene korespondencije i telefonske komunikacije. Uspostavljanje ponovne saradnje sa radiom, ovog puta sa »Studijom B« kao i dobijanje sopstvene rubrike u »Nedeljnoj Borbi« potvrdilo je njenu popularnost i potrebu za permanentnim vidovnjačkim ritualom. Za razliku od dotadašnjih specijalizovanih savetnika koji su »ordinarali« u tiražnim listovima i odgovarali na konkretna pitanja čitalaca iz određene oblasti, Vava svoje vidovnjaštvo iskazuje kao prognostičar i dijagnostičar najopštije prakse. Ona uspostavlja komunikaciju sa najširoim publikom ne ograničavajući se da ukaže na određene pojedinosti i

detalje koje čine srž odgovora na otvorena životna pitanja i probleme pojedinaca. Njene masmedijske seanse počinju bez posebnog uvoda, unapred pripremljenog scenarija, ili oslanjanjem na tradicionalne gatarske rekvizite: pasulj, kristalnu kuglu, karte, šoljicu sa kafenim talogom. Međutim, manifetno odsustvo ovih rekvizita ne znači i odsustvo određene dramaturgije njene vidovnjačke seanse, koja započinje već samim predstavljanjem, iznošenjem uobičajene konstatacije ili samo pukim fizičkim pojavljivanjem koje je povodom Vavinoj inicijativi i otkrivanju pojedinosti iz života za koje ste sigurni da ih osim vas i možda vaših najbližih ne zna više niko. Jednostavnim telefonskim pozivom u navedenoj kontakt emisiji slušalac je uspostavljao komunikaciju sa Vavom, a preko nje i sa prikrivenim delom sebe. Na osnovu slušačevog glasa Vava je otkrivala njegova strahovanja, razloge njegovih fobija kao i način njihovog prevazilaženja. Mogućnost čitanja sudbine i budućnosti, otkrivanja prošlosti i odgonetanja sadašnjosti Vava je iskazivala opisom zdravstvenog stanja, dijagnozom bolesti i ukazivanjem na trag izgubljenih osoba.

Ne objašnjavajući način ovakve komunikacije koji rezultira u sasvim konkretne iskaze, Vava svoj postupak opisuje neposrednim videnjem određenih slika i spontanom izviraanjem reči čiji se intenzitet pojačava

od stepena koji racionalno ne može kontrolisati. Ona, zapravo, potvrđuje da se čitav ovaj proces odvija izvan njene racionalne volje, a da njen glas dolazi od onog dela njene ličnosti koji ne pripada njoj kao Dubravki, sasvim običnoj ženi, građevinskom tehničaru u penziji, majci dva odrasla sina i baki dva unuka. Dubravka, rođena Banjalučanka i dugogodišnja Beogradanka, sposobna je, dakle, da samo drugim aspektom svoje ličnosti, nazvanim Vava, vidi blisku i dalju budućnost i skrivenu prošlost. Videnja Vave imaju sve odlike paranormalnog fenomena neposrednog uvida u jedinstvenu prostorno-vremensku realnost. Svoju sposobnost vančulnog opažanja, ona dokazuje neposrednim spoznajom budućih, udaljenih i tajnih događaja. Mogućnost vančulnog uvida u buduću, prošlu i prostorno udaljenu realnost ostvaruje se aktivnošću Vave kao drugog aspekta Dubravkine ličnosti. Naizmenično ispoljavanje jedne od ovih ličnosti i mogućnost njihovog simultanog funkcionisanja ocrtava poznati obrazac tumačenja i razumevanja vidovitosti kaob prakse vančulne komunikacije. Vavina vidovitost je stanje njene ličnosti neprestano opsednute kreativnim aspektom prognostičke imaginacije, koja prevazilazi poznata racionalna ograničenja. Slobodno »loveći« po prošlosti i budućnosti, Vava dokazuje mogućnost prelaska iz carstva mogućeg i verovatnog u carstvo realnog i ostvarljivog.

Objašnjenje za njeno vidovnjaštvo se može potražiti u mogućnosti aktualizacije upravo onih mentalnih potencijala potisnutih u cilju favorizovanja racionalne operativnosti. Pružajući do sada upečatljive dokaze o svojoj sposobnosti videnja, Vava je potvrdila i postojanje nove dimenzije ljudske slobode.

Čovekovo raspolaganje daleko većim stepenom slobode nego što je svestan dokazuje se i ovakvim permanentnom ostvarenjem i proširivanjem njenih horizonata.

Ovakvim oslobađanjem od sadašnjosti ostvaruje se sloboda za budućnost čiji prošireni horizont otkriva mogućnost potpunijeg uvida u dolazeće. Čitanje budućnosti, kao otvorene knjige sveta je saznavanje onog što bi se moglo dogoditi, odnosno onog utopijskog Blohovog »još-ne« koje prosijava iz sadašnjosti kao potencijalna realnost. Preplavljena vitalnom radoznošću za tu potencijalnu stvarnost, Vava održava svoju percepciju budnom upravo u ovom segmentu realnosti utopijski mogućeg koji njenu radoznošću uvećava do stepena sugestivne vidovitosti. Uspešnost njenih videnja ne ostavlja previše sumnje u njenu sposobnost, korišćenja istinske volje prvenstveno u prognostičke, a ne u magijske svrhe. Nezainteresovana da utiče na promene, Vava se zato i ne može svrstavati u savremene vračare i nove veštice. Njena aktivnost je vezana prvenstveno za moć posebne »druge« pažnje kao svojevrsne tehnike ostvarenja nesvesnih želja koje otkrivaju realnost izvan racionalno i logički utvrdjenih granica. U Vavinoj sposobnosti videnja izranja matrica jednog racionalno potisnutog i zaboravljenog znanja vezanog za dublje slojeve naše svesti. Oslanjajući se na nesvesno i otvarajući se prema slobodi i njena vidovnost se ocrtava kao svojevrsan arhetip neposrednog znanja.

U svetlu holografske paradigme i primene principa prostorno-vremenskog svedinstva psihičkih predstava, shvaćenih kao hologrami, vidovitost je sasvim realna pojava koja omogućuje da se iz bilo koje prostorne tačke kao dela holograma otkriju skrivene talasne sturkture pojedinačnih predstava i misli.

U tom smislu možemo razumeti dovoljnost i najelementarnije informacije za potpunu sliku o bilo kom pojedincu. Stalno zainteresovana i duboko motivisana Vava nesebično daruje holografske slike svakom zainteresovanom, njeni pokloni su praćeni istinskom radošću i životnim optimizmom. Njeno zadovoljstvo darovanja veće je od napore potrebnog za »emitovanje« sve traženijih slika čiji liciderski sjaj potvrđuje veštinu istinskog majstora. Vavine priče bogate pojedinostima i činjenicama ukazuju na raskošnost njene imaginacije i sklonost da zabavi i rasonodi. Poštujući upravo tu sklonost i pisanje o Vavi podrazumeva da se o njoj, bar ovom prilikom, ne kaže sve. Jer, prema staroj poslovici, »tajna da se bude dosadan leži u tome da se sve kaže«.